

Департамент
освіти і науки,
молоді та спорту
Закарпатської обласної
державної адміністрації

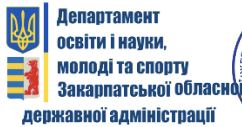
УКРАЇНА І ЦЕНТРАЛЬНА ЄВРОПА: ІСТОРІЯ, ПОЛІТИКА, КУЛЬТУРА

Матеріали
IX міжнародної науково-практичної конференції
*«Формат розвитку відносин України та
Європейського союзу в контексті російсько-
української війни, виборчих процесів та прав
національних меншин»*

м. Ужгород
4-5 жовтня 2024 р.

Асоціація політологів міжнародників УжНУ

**ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ І ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
АСОЦІАЦІЯ ПОЛІТОЛОГІВ ТА МІЖНАРОДНИКІВ УЖНУ**

Партнери:

**Пряшівський університет (Пряшів, Словачька Республіка)
НДІ політичної регіоналістики УжНУ (Ужгород, Україна)
Студентське наукове товариство ФСН (Ужгород, Україна)**

МАТЕРІАЛИ

ІХ-ї Міжнародної науково-практичної конференції:

**«ФОРМАТ РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ, ВИБОРЧИХ ПРОЦЕСІВ
ТА ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН»**

**Ужгород
2024**

Україна – Європейський Союз: Формат розвитку відносин України та Європейського Союзу в контексті російсько-української війни, виборчих процесів та прав національних меншин. Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 04–05 жовтня 2024 року) / Ю. Остапець (голова редкол.); відповідальні за випуск: М. Зан, В. Гиря. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2024. 359 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Юрій ОСТАПЕЦЬ, професор, доктор політичних наук, декан факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – голова редколегії.

Мар'яна МАРУСИНЕЦЬ, професор, доктор педагогічних наук, директор департаменту освіти і науки, молоді та спорту Закарпатської обласної військової адміністрації – співголова редколегії.

Микола ПАЛІНЧАК, професор, доктор політичних наук, декан факультету міжнародних економічних відносин ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – співголова редколегії.

Олександр БЕРТОЛОН, заступник голови правління ГО «Асоціація випускників політологів та міжнародників УжНУ» – співголова редколегії.

Іріна ДУДІНСЬКА, доцент кафедри теорії політики, директор Інституту політології Пряшівського університету в Пряшеві (Словацька Республіка) – співголова редколегії.

Анатолій КЛЮЧКОВИЧ, доктор політичних наук, завідувач кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – член редколегії.

Михайло ЗАН, кандидат історичних наук, доцент кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – член редколегії.

Володимир ГИРЯ, кандидат історичних наук, доцент кафедри політології і державного управління, заступник декана факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – член редколегії.

Валентин БУРКАЛО, кандидат філософських наук, доцент кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – член редколегії.

Віктор ПЕТРІНКО, кандидат політичних наук, доцент кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – член редколегії.

Петро ГАБРИН, аспірант 3-го року навчання спеціальності «Публічне управління та адміністрування» кафедри політології і державного управління факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» – член редколегії.

Рекомендовано до друку Вченою Радою ФСН

ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (протокол №2 від 10 жовтня 2024 р.).

До збірника наукових праць ввійшли доповіді учасників міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої актуальним питанням розвитку відносин України та країн Європейського Союзу в контексті російсько-української війни, виборчих процесів та прав національних меншин. Вітчизняні та зарубіжні науковці висвітлюють причини, хід і наслідки російсько-української війни; аналізують проблематику зміни геополітичного статусу України, міжнародних відносин, дипломатичну, військову та фінансову допомогу нашій державі, інформаційно-сміслові наративи в контексті протистояння з ворогом; презентують проблематику виборчих процесів у країнах Європейського Союзу та їх вплив на розвиток відносин з Україною; розглядають публічно-управлінські відносини та особливості взаємодії влади й суспільства у воєнний та поствоєнний період; розкривають зміст етнополітичної безпеки та стабільності у країнах Центральної Європи; визначають проблемні питання життєдіяльності українського соціуму в умовах воєнного стану (волонтерство, біженці і внутрішня міграція, освіта, наука, культура та релігія як фактори формування і збереження національної ідентичності тощо).

Видання розраховане на науковців, аспірантів, студентів, державних службовців та широкий читацький загал.

ISBN 978-617-8390-43-3

© Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції
«Україна – Європейський Союз: Формат розвитку відносин України
та Європейського Союзу в контексті російсько-української війни,
виборчих процесів та прав національних меншин гарантії безпеки», 2024

© Ужгородський національний університет, 2024

© ТОВ «РІК-У», 2024

РОЗДІЛ 5 ЕТНОПОЛІТИЧНА БЕЗПЕКА ТА СТАБІЛЬНІСТЬ У КРАЇНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ

Чілла ФЕДИНЕЦЬ,

старша наукова співробітниця Центру соціальних наук
Угорської дослідницької мережі (Будапешт, Угорщина)

КОРОТКИЙ ОГЛЯД УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ З ОСОБЛИВИМ АКЦЕНТОМ НА УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКІ ДИПЛОМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ

Дипломатія є визначальним фактором зовнішньої політики, основною метою якої є збереження миру шляхом запобігання конфліктам. Дипломатія у вузькому розумінні відносини між країнами, а у широкому розумінні проводять міжнародні організації, наприклад, ООН, організації ЄС і т.д. Протягом десятиліть дипломатичні відносини між Угорщиною та Україною характеризувалися добросусідством, ґрунтуючись на базовому договорі (Договір про основи добросусідства та співробітництва між Україною та Угорською Республікою). Навіть можемо стверджувати, що вони позитивно вирізнялися серед відносин України з іншими сусідами [1, с. 2]. Ситуація змінилася на початку 2010-х років, коли Змішана українсько-угорська комісія з питань забезпечення прав національних меншин призупинила свою діяльність, і особливо після 2014 року, коли виникла гостра дискусія в контексті змін правового статусу національних меншин в Україні. У нашій статті окреслюються причини, які призвели до цих дискусій, та виділяються три вузлові моменти, які визначають їх характер.

Сьогодні в Європі проживає близько 770 мільйонів людей, які представляють понад сто різних етнічних груп у менш ніж п'ятдесяти країнах. Збільшення кількості країн після Першої світової війни та після 1991 року, коли було створено 16 із 47 держав, не розв'язало проблему, оскільки кількість меншин зростала в геометричній прогресії, а не зменшувалася. Сьома частина сьогоденного європейського населення, 107 мільйонів людей, є меншинами, чотири п'ятих з яких утворюють громади чисельністю менше ніж 300 000 осіб [2, р. 3–4, 8]. Суперечність між ілюзіями національної держави та етнічним розмаїттям протягом історії зазнавала впливу низки негативних засобів, таких як асиміляція, обмін населенням, етнічні чистки та геноцид. Холодна війна не була завершена мирним договором, як гарячі війни, але Паризька хартія 1990 року запропонувала демократичну модель нової Європи для континенту, засновану на співпраці та запобіганні конфліктам. Паризька хартія не є міжнародним договором, але вона є частиною звичаєвого міжнародного права [3, р. 193]. Однак навіть в умовах демократії завжди переважає право більшості, а захист меншин не є автоматично гарантованим правом [2, р. 6].

З кінця 1980-х років законодавство про етнічні меншини вступило в нову фазу. На міжнародному рівні все ще не були визначені основні поняття, включаючи визначення меншин, натомість були видані політичні рекомендації без механізмів санкцій (див., серед іншого, Копенгагенський акт ОБСЄ 1990 року, Декларацію ООН про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин 1992 року, Європейську хартію регіональних мов або мов меншин Ради Європи 1992 року та Рамкову конвенцію про захист національних меншин 1995 року) [4, р. 4].

Хоча питання безпеки підіймалися стосовно меншин, важливою віхою ста звіт 2003 року «Позитивний досвід автономних регіонів як джерело натхнення для вирішення конфліктів у Європі» швейцарського депутата Європарламенту Андреаса Гросса, віцепрезидента Парламентської асамблеї Ради Європи, в якій на відміну від попереднього, широко розповсюдженого підходу, не розглядає автономію як потенційне джерело конфлікту, що підриває суверенітет держави й руйнує її територіальну цілісність. Його головна ідея полягає в тому, що завдяки автономії принцип територіальної цілісності держави сумісний з принципом культурного розмаїття, що проявляється у різних ідентичностях меншин. Автономія, як стверджується у звіті, є рішенням, яке дозволяє меншинам здійснювати свої права і зберігати свою культурну ідентичність, водночас забезпечуючи гарантії єдності, суверенітету і територіальної цілісності держави. Парламентська Асамблея прийняла Рекомендацію 1609 (2003) на основі звіту Гросса [5].

Етнічний склад українського суспільства можна вважати типовим для Центральної та Східної Європи, де різні етнічні групи змішувалися протягом багатьох століть, а в нових національних державах,

створених після Першої світової війни, з'явилися досить великі групи меншин. На території сучасної України, окрім чітко вираженої української більшості, кілька меншин століттями проживають на одній території й більш-менш компактно: молдовани, болгари, угорці та румуни, серед меншин, чисельність яких перевищує 100 000 осіб, та проживають на території, що межує з їхньою батьківщиною. Дві інші етнічні групи, поляки та євреї, історично формували набагато більші громади в минулому, але їхня чисельність різко скоротилася протягом століть внаслідок депортацій, етнічних чисток та еміграції. Водночас чисельність росіян значно зросла. Найсерйознішою спадщиною радянської імперії стала широкомасштабна мовна та культурна русифікація титульної нації в пострадянських державах, у тому числі в Україні [6, р. 10–11].

У цьому контексті етнополітика, особливо щодо мови, завжди була суперечливим питанням в Україні, де українська та російська мови співіснували у хиткому балансі. Ще в 1990-х роках багато людей розглядали вибір між російською та українською мовами як символ двох політичних і культурних ліній поділу: приналежність до Росії та приналежність до Європи й Заходу. Популяризація української мови (жоден законодавчий акт у країні ніколи не відступав від того, що українська є єдиною державною мовою) мала на меті врівноважити її історичну підпорядкованість російській мові [7]. Розвиток мови, її місце та роль у державі були предметом дискусій не лише для меншин, але й для титульної нації [8].

Однією з основних характеристик демократичної держави є її здатність поважати етнічну, культурну, сексуальну, мовну, релігійну ідентичність меншин і, що найважливіше, створювати умови, сприятливі для їхнього самовираження, збереження та розвитку. Дискримінаційна політика по відношенню до інших груп в Україні чітко проявилася в мовній політиці. За міжнародними оцінками, це було притаманно вже Закону № 5029-VI «Про засади державної мовної політики» (2012), а не лише нормативним актам після 2014 року [9, р. 6–7].

Закони № 2145-VIII «Про освіту» (2017), № 2704-VIII «Про забезпечення функціонування української мови як державної» (2019) та внесення змін до пов'язаних з ними законів суттєво обмежили права меншин. Закони «Про корінні народи України» (2021) та «Про національні меншини (спільноти) України» (2022) фактично закріпили *statu quo*, забуваючи навіть про культурну автономію, яка була включена в Закон «Про національні меншини в Україні» 1992 року. У 2022 році Володимир Кулик, головний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, різко розкритикував проєкт Закону «Про національні меншини (спільноти) України» за його концептуальну й текстуальну невідповідність тим очікуванням, які мають щодо нього в тому числі Європейський Союз, і поскаржився на те, що законопроект не надіслали на розгляд до профільних наукових установ. Він додав, що представникам меншин слід чесно сказати, «які їхні побажання держава готова задовольнити, а які ні, замість створювати фальшиве враження «всього хорошого для всіх» [10].

Крім того, роз'єднувальний вплив регіональних, мовних, культурних та етнічних відмінностей посилювався економічним спадом, розгулом корупції, поширенням авторитарних практик і т.д. Міжнародні організації наголошували на необхідності змін у мовній політиці з метою захисту прав національних меншин [9, р. 6–7]. Водночас було також зрозуміло, що риторичну та політичну ескалацію між Україною та Росією лише на перший погляд можна розглядати як конфлікт між постколоніальною націоналістичною державою, етнічною меншиною та її зовнішньою батьківщиною: військова ескалація передувала націоналістичним законам та політиці України, а отже, була реакцією на російську агресію проти України, а не причиною її виникнення [11].

Дипломатична реакція Угорщини на такі зміни в правах національних меншин була дуже гострою, в її діях в цьому напрямку можна виділити три вузлові моменти.

Перший, це блокування діяльності Комісії Україна – НАТО. Здатність ЄС виробити спільну відповідь на агресивну війну Росії проти України часто сприймається як вирішальний «тест» його внутрішньої згуртованості та ефективності як зовнішньополітичного гравця. Водночас можна спостерігати зростання внутрішніх розбіжностей та зростання протистояння основних цінностей і норм, на яких побудований ЄС. Держави-члени, які мають значні матеріальні відносини з третіми країнами, що конкурують з ЄС за вплив, більш схильні переслідувати внутрішні цілі за рахунок зовнішньополітичної згуртованості ЄС. Паралельно з цим НАТО переживає «відродження», демонструючи рішучість модернізувати свою оборону, спроможність до стримування, розробляючи нову концепцію безпеки. Член ЄС і НАТО Угорщина може зробити заручниками обидві організації, неодноразово реагувала на зростаючий конфлікт із інституціями ЄС блокуванням і затримкою ключових зовнішньополітичних рішень у рамках закріпленого в Маастрихтському договорі правових основ спільної зовнішньої політики та політики безпеки (СЗППБ) і

НАТО [12, р. 111–114].

Комісію Україна – НАТО було утворено відповідно до Хартії про особливе партнерство між Україною і НАТО в 1997 році. Після ухвалення у 2017 році Україною нового Закону «Про освіту», Румунія та Польща намагалися розв'язувати проблемні питання на рівні двосторонніх консультацій, а Угорщина почала послідовно блокувати проведення комісії на високому рівні. Єдиною поступкою, на яку пішов тоді Київ, було надання перехідного періоду для запровадження мовної статті Закону «Про освіту». Аналітик Володимир Денисюк з цього приводу висловив думку, що якщо у мирний час «позицію Угорщини ще можна було толерувати, то під час військової агресії, яка несе загрозу всьому європейському континенту, їй важко знайти пояснення» [13].

Чергове засідання Комісії Україна – НАТО на високому рівні наступного разу відбулось тільки 4 квітня 2023 року в Брюсселі, на підготовчому етапі Вільнюського саміту НАТО. Своєю чергою на Вільнюському саміті на заміну Комісії створено Раду Україна – НАТО, форум для кризових консультацій та прийняття рішень, де Україна та члени Альянсу зустрічатимуться на рівних, Київ може скликати засідання в будь-який час, як і будь-який член НАТО або Генеральний секретар, а окремий союзник більше не може використовувати своє право вето [14].

Другий, це – так звана миротворча місія угорського прем'єр-міністра, яка має довгу історію. Ще 23 червня 2022 року Європейська Рада надала Україні статус кандидата на вступ до ЄС і запросила Європейську Комісію здійснювати моніторинг впровадження реформ, необхідних для того, щоб Україна виконала умови для подання заявки на членство. Сім критеріїв включали перегляд законодавства про національні меншини. Як результат 8 грудня 2023 р. Верховною Радою України прийнято Закон України № 3504-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах» [15], яким були внесені зміни до законів України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про вищу освіту», «Про освіту», «Про забезпечення функціонування української мови як державної», «Про повну загальну середню освіту», «Про національні меншини (спільноти) України» та «Про медіа». Лідери ЄС 14–15 грудня 2023 року на саміті в Брюсселі погодились розпочати офіційні перемовини з Україною про її вступ до Європейського Союзу. Рішення має ухвалюватись одногосно лідерами всіх 27 країн-членів. Прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан на «конструктивний манер» залишив зал під час голосування за пропозицією канцлера Німеччини Олафа Шольца, що дозволило ухвалити одногосне рішення іншим лідерам [16].

Ще 6 грудня Андрій Єрмак, керівник Офісу Президента України, провів телефонну розмову з Петером Сійярто, міністром зовнішньої економіки й закордонних справ Угорщини за офіційною угорською інформацією зазначивши, що Верховна Рада України голосуватиме за зміни в законодавстві щодо прав меншин, і запропонував зустріч між президентом України Володимиром Зеленським та Віктором Орбаном [17]. 19 січня 2024 року Сійярто оголосив у «Facebook» [18], що подальша телефонна розмова з Єрмаком завершиться зустріччю віч-на-віч в Ужгороді 29 січня. Єрмак повідомив Інтерфаксу [19], а віцепрем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Ольга Стефанішина повідомила агентству «Reuters» [20] та «Радіо Свободі» [21], що головною метою є організація візиту Віктора Orbana в Україну. Натомість в Ужгороді Сійярто передав Єрмаку і міністру закордонних справ Дмитру Кулебі «11 пунктів» й поставив підтримку інтеграційних прагнень України в залежність від ухвалення Україною цих пунктів. Переговори щодо «11 пунктів» розпочалися, але ні самі пункти, ні зміст переговорів не розголошувалися.

Деякі деталі «11 пунктів» стали відомі широкому загалу завдяки статті, опублікованій в Радіо Свобода в березні 2024 року, в якій повідомлено, що Угорщина підготувала і розіслала іншим країнам-членам ЄС непублічний (неофіційний) документ, в якому виклала свої претензії до України щодо угорської національної меншини в країні [22]. Повний список був опублікований «Європейською Правдою» в червні 2024 року [23]. Стало очевидним те, що з угорського боку висувуються і такі вимоги, які ніколи не були частиною українського законодавства, наприклад гарантовані місця у Верховній Раді за національною ознакою, тому не вписується в угорську комунікацію про те, що метою є повернення меншині «всіх прав, які вона мала до 2015 року».

Пізніше видання «Politico» цитувало думку дипломата ЄС, що Угорщина, можливо, захоче закрити питання про вступ України до ЄС до того, як вона перебере на себе піврічне головування в Раді ЄС на ротаційній основі в липні. Але не буде це робити до виборів до Європейського парламенту 9 червня, тому що це може стати передвиборчим питанням [24]. 14 червня 2024 головування Бельгії в ЄС підтвердило, що Посли Європейського Союзу погодили переговорні рамки про вступ України (та Молдови) до блоку і

бельгійське головування скличе перші міжурядові конференції 25 червня [25]. Журналіст «Радіо Свободи» Рікард Йозвьяк додав, що Угорщина більше не блокує переговорну рамку для України [26]. Того ж дня Сійярто написав на своїй сторінці у «Facebook»: «Після запеклих дебатів сьогодні ввечері в Брюсселі було досягнуто домовленості: всі угорські умови були включені в рамковий документ для переговорів з Україною. Тож тепер ми маємо документ з Брюсселя, в якому йдеться про те, що Україна повинна повернути угорцям Закарпаття права, відібрані у них протягом останніх років» [27]. Стало зрозуміло, що з часу січневої зустрічі в Ужгороді угорська сторона тягнула час, використаний для підготовки візиту прем'єр-міністра Угорщини до Києва, однак не через проблеми національних меншин, а через так звану миротворчу місію, з якою б його не прийняли.

«The Guardian» першим повідомила про очікуваний візит прем'єр-міністра Угорщини Віктора Орбана до Києва [28]. 2 липня Орбан прибув до Києва неанонсованим візитом, і на пресконференції стримано розказав про своє бачення миру. Акцент був на тому, що буде підготовлено новий двосторонній документ, який регулюватиме відносини між двома країнами. Незабаром після візиту до Києва Орбан відвідав Москву і Пекін, оголосивши про так звану «миротворчу місію». Демократичний світ був обурений тим, що країна-член ЄС і НАТО пішла на такий крок без консультації ЄС і НАТО, тим паче в якості головуючого в Раді ЄС. Прямим наслідком цього стало те, що головування Угорщини в ЄС бойкотується багатьма країнами [29], попри ноти, надіслані угорським міністром у справах ЄС Яношем Бокою країнам-членам, в якій зазначалося, що Угорщина відмовляється від своєї «миротворчої місії» [30]. Преса, однак, продовжувала припускати, що Віктор Орбан працює над створенням власного мирного форуму [31].

Нарешті, *третій*, це спроби зміщення базового договору 1991 року. У багатосторонніх і двосторонніх відносинах держави укладають не лише договори про захист меншин, але й політичні документи та декларації, які не є юридично зобов'язувальними. Вони здебільшого слугують для вираження морально-політичних зобов'язань, які держави не хотіли робити юридично обов'язковими. У міжнародному праві, однак, не назва, а наміри підписантів визначають, чи є сторони юридично зобов'язаними. Такі заяви можуть, навіть, вказувати на намір укласти договір (*pactum de contrahendo*), що може призвести до фактичного підписання договору. Так було, наприклад, з «Декларацією про права національних меншин», підписаною між Угорщиною та Україною в травні 1991 року, яка потім стала юридично обов'язковою як частина наступного базового договору, підписаного в грудні 1991 року.

Хороші відносини між Україною та Угорщиною перш за все були засновані на «Декларації про права національних меншин» та українсько-угорському базовому договорі. Для здійснення контролю за реалізацією взятих на себе зобов'язань сторони створили Змішану українсько-угорську комісію з питань забезпечення прав національних меншин. Засідання Змішаної комісії проходили по чергову в обох країнах. Протоколи склалися двома мовами. У протоколах повідомлялося про те, що відбулося з виконанням попередніх рекомендацій, а також висувалися нові рекомендації.

XV сесія Змішаної комісії, що відбулася в Будапешті 19 грудня 2011 року, завершилася безпрецедентним кроком: обидві сторони відмовилися підписувати проект протоколу. Українська сторона наполягала на тому, щоб у протоколі було записано, що сторони невідкладно проведуть консультації щодо ситуації, яка виникла в Україні внаслідок схвалення Угорщиною поправок до «Закону про громадянство». Закон XLIV від 2010 року, що набрав чинності 1 січня 2011 року, надав змогу отримання громадянства Угорщини за спрощеною процедурою (спрощена натуралізація) іноземним громадянам (або їх нащадкам), які були громадянами Угорщини до 1920 року або у 1938–1945 роках, і що не було обумовлено відмовою від первинного громадянства. Це стосувалося і закарпатців, у той час, як інститут, відомий як подвійне громадянство, юридично не визнається Україною. Своєю чергою, угорська сторона наполягала на включенні до протоколу пропозиції створення угорського автономного округу на Закарпатті. Жодна зі сторін офіційно не призупиняла діяльність Змішаної комісії після Будапештської сесії 2011 року, співголови зустрічалися час від часу до 2020 року. Однак Спільний комітет не припинив свого існування, хоча згодом він не збирався, а натомість питаннями національних меншин займалися тимчасові комітети.

Восени 2018 року Сійярто запропонував Україні укласти пакт про захист національних меншин [32]. Фактично, це означало заміну базового договору та «Декларації про права національних меншин» 1991 року, на яких ґрунтувалися відносини між двома країнами. Однак подальшої публічної офіційної реакції на цю пропозицію не було отримано від жодної зі сторін. Але ідея не була забута, відтак Віктор Орбан знову підняв її під час візиту до Києва 2 липня 2024 року, а Президент України Володимир Зеленський підтримав пропозицію стосовно «майбутнього двостороннього документа між нашими державами, який

регулюватиме всі наші відносини» [33].

Таким чином, відносини між двома країнами дуже різноманітні й охоплюють політичні, дипломатичні, економічні, торговельні, культурні, освітні, наукові та громадянські відносини. Важливим фактором впливу є те, чи належать ці країни до однієї чи різних альянсів. Важливим аспектом нинішніх відносин між Угорщиною та Україною є те, що Угорщина є членом ЄС і НАТО, а Україна прагне стати членом цих альянсів, і перша може впливати на успіх прагнень другої. Досвід останніх років показує, що Угорщина намагалася запобігти цьому, посилаючись на обмеження прав національних меншин в українському законодавстві, але в певних ситуаціях використовувала це питання як привід. Це різко контрастує з Румунією, яка також має значну меншину в Україні й, за словами колишнього радника президента Румунії зі стратегічних питань, безпеки й зовнішньої політики та президента Центру запобігання і раннього попередження конфліктів Юліана Кіфу, «ми хотіли б, щоб усі румуни, тобто також з України та Республіки Молдова, перебували в однакових умовах – мали однакові правила, однакові права, свободу пересування, тощо. Тобто, для нас вступ України та Республіки Молдова до ЄС є також вирішенням національного питання» [34].

Список використаних джерел:

1. Максак Г., Герасимчук С. Історія відносин Україна – Угорщина як динаміка та зміст політичного діалогу. Рада зовнішньої політики «Українська призма», 2020. 16 с.
2. Pan Ch., Pfeil B. S., Videsott P. National Minorities in Europe / European National Minorities, 1. / Wien: Verlag Österreich, 2018. 521 p.
3. A kisebbségi jogok nemzetközi okmányai. Ed. by B. Majtényi, B. Vizi. Budapest: Gondolat, 2003. 232 p.
4. Vizi B. A kisebbségi jogok védelmének európai színtere napjainkban: normatív rezsim és politikai diskurzus. Pro Minoritate. 2018. № 2. P. 3–14.
5. Recommendation 1609 (2003) Positive experiences of autonomous regions as a source of inspiration for conflict resolution in Europe. URL: <https://shorturl.at/fX6ug> (дата звернення: 11.08.2024).
6. Kulyk V. Revisiting a Success Story: Implementation of the Recommendations of the OSCE High Commissioner on National Minorities to Ukraine, 1994–2001. / CORE Working Paper, 6. / Hamburg: Centre for OSCE Research, 2002. 146 p.
7. Bilaniuk L., Melnyk S. A Tense and Shifting Balance: Bilingualism and Education in Ukraine. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. 2008. № 3–4. P. 340–372.
8. Csernicskó I., Fedinec Cs. Four Language Laws of Ukraine. *International Journal on Minority and Group Rights*. 2016. № 4. P. 560–582.
9. Terzyan A. Minority Rights in Ukraine After the Maidan Revolution: Change or Continuity? *Open Political Sciences*. 2022. № 1. P. 1–12.
10. Кулик В. Законопроект про «національні спільноти»: неякісний товар у гарному пакуванні. *Українська правда*. 09.08.2022. URL: <https://tinyurl.com/yc5csrju> (дата звернення: 11.08.2024).
11. Fedorenko K., Umland A. A Triadic Nexus Conflict? Ukraine's Nationalizing Policies, Russia's Homeland Nationalism, and the Dynamics of Escalation in 2014–2019. *The Accommodation of Regional and Ethno-cultural Diversity in Ukraine*. Ed. by A. Aasland, S. Kropp. Cham: Palgrave Macmillan, 2021. P. 53–82.
12. Müller P., Slominski P. Hungary, the EU and Russia's War Against Ukraine: The Changing Dynamics of EU Foreign Policymaking. *The War Against Ukraine and the EU: Facing New Realities*. Ed. by C. Wiesner, M. Knodt. Cham: Palgrave Macmillan, 2024. P. 111–131.
13. Власенко В. Інтеграція України до НАТО і ЄС: угорська проблема лишається. *Deutsche Welle*. 24.03.2023. URL: <https://shorturl.at/fjJZq> (дата звернення: 11.08.2024).
14. Kuz I. A Cloudy Dawn for Ukraine's New NATO Era. *CEPA*. 02.08.2023. URL: <https://shorturl.at/fNlj9> (дата звернення: 11.08.2024).
15. Закон України № 3504-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо врахування експертної оцінки Ради Європи та її органів стосовно прав національних меншин (спільнот) в окремих сферах». URL: <https://tinyurl.com/mu2c6uyz> (дата звернення: 11.08.2024).
16. Scholz gets Orbán out the room to open Ukraine's membership talks. *Politico*. 15.12.2023. URL: <https://shorturl.at/jEs9t> (дата звернення: 11.08.2024).
17. Szijártó Péter az ukrán elnöki hivatal vezetőjével tárgyalt telefonon. *Magyarország Kormánya*, 06.12.2023. URL: <https://tinyurl.com/mshb35vx> (дата звернення: 11.08.2024).
18. Szijártó Péter. *Facebook*. 19.01.2024. URL: <https://tinyurl.com/ypwwxw5s> (дата звернення: 11.08.2024).
19. Yermak: We moving towards Zelenskyy-Orban meeting. *Interfax-Ukraine*. 22.01.2024. <https://tinyurl.com/55sbr6ux> (дата звернення: 11.08.2024).
20. Kyiv working to organise visit by Hungary's Orbán, Ukraine deputy PM says. *Reuters*. 22.01. 2024. URL: <https://tinyurl.com/3tc6m8am> (дата звернення: 11.08.2024).

21. Віцепрем'єрка: Україна працює над підготовкою візиту Віктора Орбана. *Радіо Свобода*. 25.01.2024. URL: <https://tinyurl.com/ymfvfud6> (дата звернення: 11.08.2024).
22. Угорщина знову вимагає повернення своїй меншині «всіх прав, які вона мала до 2015 року» – документ. *Радіо Свобода*. 15.03.2024. URL: <https://tinyurl.com/3урзр2ам> (дата звернення: 11.08.2024).
23. Сидоренко С. 11 вимог Орбана. Як Угорщина знову перетнула червоні лінії у шантажі України на шляху до ЄС. *Європейська правда*. 27.06.2024. URL: <https://tinyurl.com/y5np372m> (дата звернення: 11.08.2024).
24. Ukraine and EU push to start membership talks in June. *Politico*. 21.05.2024. URL: <https://tinyurl.com/2ka3zwrn> (дата звернення: 11.08.2024).
25. Belgian Presidency of the Council of the EU 2024. X. URL: <https://tinyurl.com/mtcfb6se> (дата звернення: 11.08.2024).
26. Rikard Jozwiak. X. 14.06.2024. URL: <https://tinyurl.com/3z3nwfsw> (дата звернення: 11.08.2024).
27. Szijjártó Péter. *Facebook*. 14.06.2024. URL: <https://tinyurl.com/3suzjumb> (дата звернення: 11.08.2024).
28. Garamvolgyi F., Walker Sh. Viktor Orbán expected to make surprise trip to Kyiv on Tuesday. *The Guardian*. 02.07.2024. URL: <https://tinyurl.com/mtwyttuh> (дата звернення: 11.08.2024).
29. Horváth Kárai A., Balázs M. VSquare: several member states may boycott key event of Hungarian EU Presidency in Budapest. *Telex*. 30.08.2024. URL: <https://tinyurl.com/378dkhjr> (дата звернення: 11.08.2024).
30. Sahuquillo M. R. Hungria inquieta a la UE al extender a rusos y bielorrusos los visados de trabajo para extranjeros. *El País*. 01.08.2024. URL: <https://tinyurl.com/3e5buv2t> (дата звернення: 11.08.2024).
31. Brezar A. Hungary's Orbán rallies China and Brazil in renewed Ukraine peacemaking push. *Euronews*. 30.09.2024. URL: <https://tinyurl.com/3n2484ta> (дата звернення: 11.08.2024).
32. Szijjártó: Magyarország egy kisebbségvédelmi egyezmény megkötését javasolta Ukrajnának. *Mandiner*. 24.10.2018. URL: <https://tinyurl.com/2bradscd> (дата звернення: 11.08.2024).
33. Сидоренко С., Бондарєва Х.: Україна та Угорщина готують договір про двосторонні відносини – Орбан і Зеленський. *Європейська правда*. 02.07.2024. URL: <https://tinyurl.com/3s5cc258> (дата звернення: 11.08.2024).
34. Федик І. Юліан Кіфу: Є відчуття, що ми закінчимо цю війну із солдатами НАТО в Україні. *Главком*. 06.07.2024. URL: <https://tinyurl.com/2vw2m664> (дата звернення: 11.08.2024).

Олександр ЛЯХ,

*заступник директора, начальник управління національностей та релігій
департаменту стратегічних комунікацій, національностей та релігій
Закарпатської обласної державної адміністрації – обласної військової адміністрації*

РОЛЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВИКОНАННІ МІЖНАРОДНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ УКРАЇНИ ЯК КРАЇНИ-КАНДИДАТКИ В ЧЛЕНИ ЄС ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН (СПІЛЬНОТ): ДОСВІД ЗАКАРПАТТЯ

У цій статті на прикладі Закарпатської області розглянемо питання ролі державних інституцій та громадських організацій національних меншин (спільнот) регіону у виконанні Україною міжнародних зобов'язань, як країни-кандидатки в члени Європейського Союзу (далі – ЄС), щодо забезпечення прав і можливостей етнічних спільнот.

Зауважимо, що Українська держава з дня проголошення у 1991 році своєї незалежності взяла курс на набуття повноправного членства в ЄС. У лютому 2019 року до Конституції України були внесені зміни щодо стратегічного курсу на членство України в ЄС та НАТО і євроатлантична інтеграція стала невід'ємною складовою не лише зовнішньої, а й внутрішньої політики держави.

Першим кроком реалізації цих намірів є вступ України у 1995 році до Ради Європи. Обов'язковою умовою приєднання Української держави до цієї міжнародної інституції була вимога ратифікувати Рамкову конвенцію про захист національних меншин і підписати й ратифікувати Європейську хартію регіональних мов або мов меншин. Відповідно до цих зобов'язань Верховна Рада України ратифікувала ці документи відповідно у 1997 та 2003 роках, а набули вони чинності – у 1998 та 2006 роках. Перший документ зобов'язує Українську державу забезпечувати ефективний захист прав національних меншин, включаючи право на культурну ідентичність, освіту рідною мовою та участь у громадському житті. Другий – сприяти використанню мов нацменшин у різних сферах суспільного життя. Виконання вищезазначених